
Вища школа у сучасному науковому дискурсі Higher Education in Contemporary Scholarly Discourse

УДК 477.2.12

DOI: 10.31500/2309-8155.25.2025.346176

Ігор Савчук

Доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент
Національної академії мистецтв України,
директор Інституту проблем сучасного мистецтва НАМУ,
головний науковий співробітник відділу дослідження
просторових і предметних систем ІПСМ НАМУ
e-mail: rekus@ukr.net

Igor Savchuk

D.Sc. in Art Studies, Professor, Corresponding Member
of the National Academy of Arts of Ukraine, Director
of the Modern Art Research Institute of the NAAU,
and Chief Research Fellow in the Department of Spatial
and Object Systems Research at MARI NAAU
orchid.org/0000-0002-6882-3404

Виткалов С. В. Вища гуманітарна освіта в просторі регіональних культурних практик: історико-прикладний вимір /
за ред. проф. В. Г. Виткалова. Publishing House of RSEC, Poznań, Poland. Півне: ФОП Брегін А. Р., 2024. 887 с. + 28 кольор. іл.

Для фахівця сфери вищої освіти нова праця професора Сергія Виткалова буде цікава як її змістом, так і способом його розкриття. Матеріал, вміщений в основному тексті дослідження, свідчить про значний обсяг педагогічної, наукової та організаційно-методичної роботи, що її ведуть науково-педагогічні працівники кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету на чолі з Виткаловим. Закономірно, що С. В. Виткалов добре орієнтується у звітній та плановій документації кафедри, розуміє загальний контекст цієї структури — опрацювання та осмислення діяльності кафедри за пів століття вже заслуговує на відзнаку. Цей матеріал оприявнює потенційні можливості регіонального закладу вищої освіти, ритм його організаційної та культурної діяльності, залученість здобувачів вищої освіти до міжрегіональної й міжкультурної комунікації, за допомогою якої реалізуються основні постулати неформальної освіти, розширюється її потенціал. А все це разом помітно впливає на освітній простір України, робить його привабливим для сучасної молоді.

Допоміжні матеріали, вміщені наприкінці основного тексту, характеризують стан та еволюцію вищої гуманітарної (культурологічної) освіти. Документальна база, як відомо, є найбільш

переконливою, за її змістом можна простежити основні етапи діяльності кафедри, реакцію її колективу на виклики сьогодення та пошук власного місця в сучасному освітньому просторі. Така інформація важлива тоді, коли потрібно провести порівняльний аналіз мережі вищої освіти, адже алгоритм функціонування різних її складників дуже схожий. Наведені у праці фрагменти протоколів засідань Експертних комісій МОН України, Державної акредитаційної комісії (ДАК) МОН (а згодом — галузевої Експертної ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та й самого НАЗЯВО, а також низки інших експертних рад чи комісій МОН, до складу яких входять науково-педагогічні працівники кафедри, зокрема й автор аналізованого видання), обговорення тем, назв спеціальностей, їхня еволюція упродовж значного періоду доби державної незалежності тощо дають підстави для подальших наукових розвідок і узагальнень про провідні тенденції у розвитку вищої школи в Україні. Свідчать вони й про пошук та віднайдення форм впливу методичних структур вищої школи на мережу професійної освіти. Все це разом є надзвичайно важливим матеріалом до історії вищої освіти країни, виявлення її сильних чи проблемних сторін. Важливо, що автор запропонував дієвий алгоритм накопичення такого штибу

інформації, який інші ЗВО також можуть взяти в роботу, розширюючи його за допомогою регіональних матеріалів.

Заслужують на увагу й стислі характеристики найпомітніших педагогів кафедри, причетних до цієї структури — кафедри — упродовж багатьох років. До речі, це було властиво і попередньому виданню автора — праці «Вища культурологічна освіта в Україні: регіональний дискурс (крізь призму діяльності кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету)», що мала за мету розглянути роль науково-педагогічних працівників кафедри в організації освітнього процесу Рівненського державного інституту культури (1971–1998). Хочеться сподіватися, що уважне ставлення до внеску кожного науковця чи педагога стане правилом у приготуванні майбутньої історії вищої гуманітарної (культурологічної) освіти в регіоні. Це важливо також тому, що інститути культури як явище минулої доби нині трансформувалися в інші освітні інституції, однак факультети культури й мистецтв досі є у багатьох українських університетах. Серйозне професійне зростання педагогів, яке автор фіксує на підставі спілкування з ними та аналізу їх праці, засвідчує, що завідувач кафедри упродовж багатьох років її функціонування вів прискіпливий відбір фахівців для забезпечення якості освітнього процесу.

Цінним, на думку рецензента, цей матеріал є ще й тому, що у країні відбувається природний процес зміни поколінь: із життя йдуть ті видатні постаті, хто закладали підвалини вищої освіти в регіонах. Тож Додатки до обох праць С. Виткалова висвітлюють те підґрунтя, на якому базувалася вища спеціальна освіта в регіоні — організаційно-культурну, виконавську, науково-дослідну й методичну діяльність її засновників.

Нині у складі кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету працює чотири професори (один із них — представник країни Євросоюзу), з яких троє мають науковий ступінь доктора наук. Упродовж багатьох років до колективу науково-педагогічних працівників кафедри входять лише викладачі з науковими ступенями

та вченими званнями і помітним рейтингом у системі вищої освіти не лише регіону, а й України в цілому. Високий рейтинг науково-педагогічних працівників у штаті кафедри помітно впливає й на загальне реноме факультету та університету. Протягом багатьох років кафедра опікується виданням фахових збірників, монографій, зокрема й колективних, її працівники публікують чимало важливих статей та забезпечують якісний методичний супровід освітнього процесу. Водночас надзвичайно важливу роль відіграє студентська молодь, яка бере активну участь у міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах, всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт, олімпіадах, постійно публікується і виявляє соціальну активність. Все це разом вкотре доводить, що лише добре спланована системна діяльність та належний контроль за виконанням завдань дає позитивний результат (див. розділ «Звіти» на сайті кафедри, де представлено діяльність колективу: комплексні теми, річні звіти з наукової, організаційно-методичної, культурно-мистецької чи туристичної практики).

С. В. Виткалов ініціював укладання угод про співпрацю з 23 провідними університетами країни, що готують фахівців напрямів «Культура і мистецтво» та «Гуманітарні науки». Міжгалузева комунікація відбувається постійно, збагачуючи кожного із суб'єктів процесу. Вироблення якісних критеріїв оцінювання творчої праці науково-педагогічних працівників та їх дотримання у повсякденній практиці також помітно змінили ситуацію в навчальному закладі. Те саме стосується й призначення автора рецензованої праці на посаду голови Ради молодих учених університету і, відповідно, обрання до складу Ради молодих учених МОН України (2025).

Ведучи мову про інформаційний потенціал Додатків книжки, окремо варто зробити акцент на літописі кафедри (Розділ II, с. 261–498). Літопис у деталях фіксує щоденне життя науково-педагогічних працівників кафедри, він є основою для написання історії кафедри і водночас висвітлює найвагоміші події поза університетом, до яких були причетні педагоги та здобувачі вищої освіти колективу. Документ показує інтенсивність та розмаїтість організаційних заходів,

ініціативність професорсько-викладацького складу. Сформувавши літопис кафедри, С. В. Виткалов знайшов ту форму, яку можна з успіхом використати в університетській практиці будь-якого фахового напрямку. На підставі цих матеріалів згодом можна підготувати збірник (посібник) з освітньо-культурних технологій, що показали свою ефективність у вищій школі у трагічні часи російсько-української війни.

Вступна частина видання вводить читача у проблему наукового пошуку, виявляє загальні характеристики того дослідницького алгоритму, яким буде надалі користуватися автор. Автор чітко характеризує основні проблеми, які намагатиметься розв'язати. Заслугує на увагу й обсяг оригінальної історіографічної та джерельної бази, якій властиве широке використання інтерв'ю, приватних архівів організаторів культурного життя, науково-педагогічних працівників, численних звітів, планів, довідок тощо. До джерел видання належать і документи самої кафедри, що підкреслює регіональну спрямованість видання. Наукова новизна праці вирізняється своїм обсягом, охоплюючи ключові положення дослідження та логічно обґрунтовуючи ті питання, які автор детальніше аналізує у наступних частинах праці. У вступі автор також називає велику кількість імен тих, з ким він контактував під час написання праці.

Найбільшим за обсягом є Розділ І, що спрямований на розкриття самої ідеї праці — виявлення ролі кафедри в системі наукової, науково-методичної, організаційно-культурної діяльності в регіоні та університеті зокрема. Розділ насичений фактичним матеріалом про діяльність кафедри у регіональному й загальноукраїнському контекстах. Автор окреслює основні засади організаційно-культурної та науково-методичної роботи колективу у мережі українських ЗВО. Для усвідомлення ролі регіональної вищої освіти в країні він наводить безліч експериментальних аспектів, які протягом багатьох років впроваджує гуманітарний університет у Рівному, спираючись на місцеву культурну спадщину, міжрегіональні контакти, численні інновації у форматах проведення занять чи позачасову діяльність.

У Розділі І С. Виткалов робить висновки про трансформації регіональної освіти. Специфічним підтвердженням багатьох висновків стає згаданий вже літопис кафедри, у матеріалах якого деталізується безліч положень, які автор наводить у Розділі І. Цілком доречною є й низка пропозицій, які висловлює автор, розкриваючи різні аспекти організації освітнього процесу, що є результатом власних роздумів та міжрегіональної комунікації.

Ще одним важливим складником рецензованої праці є Біобібліографічні покажчики академічної мобільності науково-педагогічних працівників (с. 636–781), яку завідувач кафедри підтримував упродовж багатьох років. Варто нагадати, що за нинішніх умов, зважаючи на економічний стан країни у стані війни й регіональної освіти зокрема, академічна мобільність залишається досить низькою, що стає причиною зауважень від експертних комісій НАЗЯВО під час проходження акредитаційних експертиз для запровадження нових освітньо-професійних чи освітньо-наукових програм. Публікація цих покажчиків має на меті оприлюднити результати цієї частини діяльності працівників кафедри, поінформувати про творчий та організаційно-методичний потенціал педагогів та зафіксувати різні форми мобільності членів кафедри упродовж років.

Необхідно звернути увагу і на досить розлогий розділ, де вміщено вибрані публікації автора книжки у періодичних виданнях (с. 499–624). Тут також почасти висвітлено ті процеси, до яких залучений педколектив кафедри та безпосередньо автор. Публікації С. Виткалова (загалом їх понад 300) є результатом виконання обов'язків члена Національної спілки краєзнавців та Національної спілки журналістів України й дають добру нагоду побачити крізь призму публіцистики трансформаційні зміни у регіоні та країні. Ці матеріали достатньо яскраво висвітлюють культуру повсякдення.

Ця книжка — ювілейне видання, присвячене 25-річчю від заснування університету та 55-річчю кафедри. Тож тут цілком доречний досить об'ємний ілюстративний (кольоровий) додаток, в якому висвітлено широкі міжрегіональні зв'язки колективу кафедри та автора. На основі цих матеріалів стає очевидною важливість для автора

неформальної освіти та залученість здобувачів вищої гуманітарної освіти до культурних подій регіону. Зважаючи на те, що сучасна молодь сприймає інформацію насамперед візуально, кольоровий додаток спрямований саме на задоволення цього аспекту інформаційних потреб.

Традиційним для таких видань є й розділ «Випускники» (с. 625–635). Перелік посад колишніх випускників демонструє ефективність роботи кафедри. Якісний склад випускників — це також свідчення багаторічної цілеспрямованої діяльності завідувача кафедри, фахівця з розробки концепції розвитку спеціальностей та освітньо-професійних програм і в цілому методичного забезпечення освітнього процесу.

На завершення слід навести низку інших переваг рецензованої праці, серед яких професійно зредагований текст, доречність і коректність цитувань та використання джерельного матеріалу, значний обсяг спеціальної інформації, корисної для керівників та педагогів закладів вищої освіти. А головне — наявність широкого культурологічного тла, на якому здійснюється аналіз заявленої проблеми. Тож монографія С. Виткалова «Вища гуманітарна освіта в просторі регіональних культурних практик: історико-прикладний вимір» стала ще одним важливим етапом у збереженні інформації про культурний простір України в її регіональному вимірі.

Анотація. У новій праці доктора культурології, професора кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету Сергія Виткалова висвітлено основні напрями науково-педагогічної, методичної та соціокультурної діяльності педагогів й здобувачів вищої освіти кафедри, на якій працює дослідник, упродовж останніх 50 років. Окреслено педагогічні принципи, якими керується колектив цієї кафедри. Наголошено низку проблем у функціонуванні сучасної регіональної вищої школи в Україні та запропоновано можливі шляхи подолання цих проблем. Проаналізовано оригінальні форми позиціонування науково-педагогічних працівників.

Сучасна вища школа залишається важливою територією інновацій та починань. Тому виявлення ролі конкретних освітніх структур, починаючи від кафедри, становить важливий етап у з'ясуванні ролі вищої освіти у державотворчих процесах, формуванні нового покоління фахівців, здатних ці процеси продовжити та удосконалити.

У рецензії детально розкрито інструменти поширення інформації про заклад вищої освіти та його структурні компоненти в соціумі. Серед іншого — виявлення та узагальнення різноманітних педагогічних технологій, які активно продукує колектив кафедри. Проаналізована праця підсумовує важливий етап регіонального культурно-освітнього досвіду і може бути використана в сучасній практиці як джерело для вивчення різноманітних педагогічних технологій.

Ключові слова: вища гуманітарна освіта, трансформація освітніх технологій, культурно-мистецька педагогіка, проблеми регіональної вищої школи в Україні, історія кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету.

Abstract. In his new work, D.Sc. in Cultural Studies and Professor in the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museology at Rivne State University for the Humanities, Serhii Vytkaľov highlights the main directions of pedagogical, methodological, and sociocultural activities of the faculty members and students of the department in which he works, over the past fifty years. The pedagogical principles guiding the department's staff are outlined. Several issues affecting the functioning of modern regional higher education institutions in Ukraine are highlighted, along with potential solutions to address them. The study analyzes original forms of self-representation of academic and teaching staff.

Contemporary higher education remains an important space for innovation and creative initiatives. Therefore, identifying the role of specific educational structures—beginning with individual departments—constitutes a crucial step in understanding the place of higher education in state-building processes and in shaping a new generation of specialists capable of continuing and improving these processes.

The review of the book provides a detailed discussion of the tools used to communicate and disseminate information about the higher education institution and its structural units within society. Among other aspects, it identifies and systematizes various pedagogical technologies that the department's team has actively developed. The analyzed work summarizes an important stage in the regional cultural and educational experience and can be applied in contemporary practice as a source for studying diverse pedagogical technologies.

Keywords: higher humanities education, transformation of educational technologies, cultural and artistic pedagogy, problems of regional higher education in Ukraine, history of the Department of Event Industries, Cultural Studies and Museology of Rivne State University for the Humanities.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2025